

รายงานข้อเสนอแนะที่ 4/2561 รายงานข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ทับที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของประชาชน

ระหว่างปี 2544 ถึงปี 2560 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้รับเรื่องร้องเรียนในกรณีปัญหาเกี่ยวกับหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) จำนวน 178 คำร้อง จากประชาชนในหลายพื้นที่ ประเด็นเรื่องร้องเรียนส่วนใหญ่เป็นกรณีที่ประชาชนได้รับความเดือดร้อนโดยกล่าวอ้างว่า ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากหน่วยงานของรัฐ ที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับที่ดิน มีอำนาจดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือที่เรียกว่า “ที่สาธารณประโยชน์” ดำเนินการออกนสล. โดยรังวัดที่ดินผิดพลาดเคลื่อน ไม่ตรงกับทะเบียนที่ดินสาธารณะ บัญชีสำรวจ ประกาศ หรือหลักฐานการสงวนหวงห้าม ทำให้ออก นสล. ทับที่ดินทำกินของประชาชนที่ได้ครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการออก นสล. และทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับประชาชนในพื้นที่ด้วยการขับไล่ประชาชนจากที่ดินซึ่งอยู่อาศัยและทำกิน ทำลายพืชผลอาสินของประชาชน รวมถึงจับกุมและดำเนินคดีแก่ประชาชนในฐานะผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ประเด็นข้อขัดแย้งดังกล่าวทำให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างรัฐกับประชาชนมาอย่างยาวนาน แม้ว่าจะมีกระบวนการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงพบว่าการออก นสล. ยังคงมีปัญหาและหน่วยงานภาครัฐยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการถูกระทบสิทธิในการมีที่อยู่อาศัยอย่างเพียงพอและสิทธิในการทำกินเพื่อการครองชีพเพียงพอที่จำเป็น อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ได้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงเห็นควรให้มีการพิจารณาศึกษา รวบรวมข้อเท็จจริง และวิเคราะห์กรณีการออก นสล. ทับที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของประชาชน เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อไป

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้พิจารณาคำร้อง บทบัญญัติของกฎหมาย ระเบียบคำสั่ง มติคณะรัฐมนตรี งานวิจัย หลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและพยานผู้เชี่ยวชาญแล้ว เห็นว่า สิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์คือ สิทธิในการมีที่อยู่อาศัยและสิทธิในการทำกินเพื่อครองชีพ ซึ่งเป็นสิทธิที่ภาครัฐควรปกป้องคุ้มครองให้ประชาชนผู้ที่อาศัยอยู่ในรัฐนั้น ๆ ได้รับสิทธิในการมีที่อยู่อาศัยและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ สิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประชาชนจึงสามารถใช้สิทธิได้ตามที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ โดยต้องเป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพที่ไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ และต้องเป็นการใช้สิทธิหรือเสรีภาพโดยไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของผู้อื่น สิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว มีฐานะเป็นทรัพย์สินทางรัฐธรรมนูญอันมีเหนือทรัพย์สินของแผ่นดินและสาธารณสมบัติของแผ่นดิน บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์ตามที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมมีความผูกพันที่จะใช้อำนาจตามกฎหมายให้สอดคล้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลและชุมชนตามรัฐธรรมนูญ

ในสมัยโบราณมนุษย์ไม่รู้เรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน จึงถือว่าที่ดินเป็นของส่วนกลางไม่ได้เป็นของใครคนใดคนหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีการรวมหมู่กัน ที่ดินจึงเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันของครอบครัว โดยหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ถือครองที่ดินในนามสมาชิกของครอบครัว แต่ไม่มีสิทธิในการโอนที่ดินนั้นให้แก่ใคร เพราะที่ดินยังเป็นสมบัติของหมู่อยู่ สำหรับในประเทศไทยมีหลักฐานว่า พระเจ้าแผ่นดินเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมดในราชอาณาจักร ราษฎรผู้ครอบครองที่ดินไม่ใช่เจ้าของที่ดินที่แท้จริง และเมื่อประเทศไทยมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้บังคับ หลักการของทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินก็ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 1304 ซึ่งวางหลักไว้ว่า สาธารณสมบัติของแผ่นดินมีลักษณะเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ไม่ว่าจะเป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ ซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน และเพื่อเป็นการสงวนรักษาที่ดินประเภทดังกล่าว กฎหมายจึงกำหนดให้มีการออกหนังสือสำคัญในที่ดินฉบับหนึ่ง คือ “หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง” (นสล.)

หลักในการออก นสล. พิจารณาจากที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งถือว่าเป็นที่ดินของรัฐประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ พุ่หญ้าเลี้ยงสัตว์ ป่าช้า ที่ฝังศพ เป็นต้น ซึ่งการสันสภาพของที่ดินประเภทนี้ นั้น ทำได้โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาเท่านั้น ดังนั้นถึงแม้ประชาชนหรือทางราชการเลิกใช้ประโยชน์หรือหมดเหตุจำเป็นแห่งการสงวนหวงห้ามแล้วก็ตาม หากไม่มีการตราพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพ ที่สาธารณประโยชน์ดังกล่าวก็จะยังคงสภาพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันต่อไป และการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ประชาชนไม่สามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้กับรัฐได้ ไม่ว่าจะครอบครองมานานเพียงใดก็ตาม การดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 122 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 บัญญัติให้นายอำเภอร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้มื่ออำนาจหน้าที่ดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน และจากการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวทำให้เกิดข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน สรุปได้ดังนี้

1.1 สาเหตุแห่งปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์

1) เกิดจากความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินนโยบาย เพราะมีการโยกย้ายเจ้าหน้าที่อยู่บ่อยครั้ง ทำให้การดูแลรักษา การตรวจสอบ หรือควบคุม ขาดความต่อเนื่องและขาดความชัดเจนในการดำเนินนโยบาย รวมทั้งการละเลยไม่ดำเนินการแก้ไขเมื่อทราบว่ามีกรบุกรุก

2) หลักฐานตามทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ไม่มีความชัดเจนในส่วนของที่ตั้ง เนื้อที่ขอบเขต ไม่มีหลักฐานแสดงแนวเขตถาวร และไม่ปรากฏหลักฐานการประกาศสงวนหวงห้าม หรือหลักฐานการเป็นที่สาธารณประโยชน์สูญหาย

3) ประชาชนบางกลุ่มอ้างว่าไม่ทราบว่าจะมีการดำเนินการเพื่อออก นสล. ในที่ดินแปลงพิพาท เนื่องจากไม่มีหลักฐานแสดงความเป็นที่สาธารณประโยชน์ หรือเป็นเพราะผู้ซึ่งทำหน้าที่นำชี้แนวเขตไม่แจ้งให้ทราบถึงการประกาศการออก นสล.

2.2 การดำเนินการเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้ง

เมื่อเกิดข้อพิพาทเรื่องแนวเขตที่สาธารณประโยชน์จึงก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนในพื้นที่ มีการทำลายทรัพย์สินของประชาชนผู้อาศัยหรือทำประโยชน์ในพื้นที่พิพาท รวมถึงการขับไล่โดยใช้วิธีการที่รุนแรง ช่มชู้ คุกคาม และการดำเนินคดี การดำเนินการดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจนำมาซึ่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชนในพื้นที่

2.3 มาตรการของรัฐเพื่อช่วยเหลือราษฎรผู้ยากจนที่บุกรุกที่สาธารณประโยชน์

การแก้ไขปัญหาที่สาธารณประโยชน์ที่มีผู้บุกรุกเต็มทั้งแปลงจนกระทั่งประชาชนไม่สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้นั้น รัฐมีมาตรการเพื่อช่วยเหลือแก่ราษฎรโดยการจัดทำโครงการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ในที่สาธารณประโยชน์ที่มีการบุกรุก การถอนสภาพที่สาธารณประโยชน์

แม้จะมีบทบัญญัติของกฎหมายและแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ในการดำเนินการออก นสล. และมาตรการในการแก้ไขปัญหาให้แก่ราษฎรแล้วก็ตาม แต่ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ซึ่งมีมาอย่างยาวนานและมีแนวโน้มที่จะยังคงวนเวียนอยู่เรื่อยไป ภาครัฐจึงควรมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งสาธารณสมบัติของแผ่นดิน รวมถึงการคุ้มครองและรักษาไว้ซึ่งสิทธิของประชาชนที่อยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่ดังกล่าวโดยสุจริตให้ได้รับความเป็นธรรม

ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นควรมีข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมทั้งข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เกี่ยวกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนต่อกระทรวงมหาดไทยและคณะรัฐมนตรี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 247 (3) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 มาตรา 26 (3) และมาตรา 42 ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

กระทรวงมหาดไทยควรพิจารณาดำเนินการเพื่อให้เจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ ได้แก่ นายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการ ดังนี้

1.1 สํารวจตรวจสอบแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยคำนึงถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และการใช้ที่ดินของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อกำหนดขอบเขตที่สาธารณประโยชน์ให้ชัดเจนและจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ให้มีความถูกต้องครบถ้วน และให้มีการรังวัดแนวเขตเพื่อให้ทราบเนื้อที่ที่ชัดเจน โดยกระบวนการสำรวจตรวจสอบควรให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมด้วย หากตรวจสอบแล้วพบว่าทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ไม่ถูกต้องครบถ้วนหรือมีความผิดพลาดควรรายงานปัญหาไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดโดยไม่ชักช้า เพื่อเสนอให้กระทรวงมหาดไทยสั่งการแก้ไขหรือจำหน่าย และควรทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ถึงขอบเขตที่สาธารณประโยชน์และจัดทำหลักฐานแสดงแนวเขตถาวร เช่น การทำถนนรอบแปลงเพื่อแสดงแนวเขตและป้องกันปัญหาป้ายชื่อที่สาธารณประโยชน์หรือหลักเขตสูญหาย รวมทั้งแจ้งให้ประชาชนทราบถึงการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) และชี้แจงแนวทางแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนในพื้นที่ผู้ได้รับผลกระทบจากการออก นสล. ดังกล่าว

1.2 ควรสำรวจตรวจสอบพื้นที่ซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาอยู่เสมอ โดยการสำรวจจำนวนผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์เพื่อป้องกันการบุกรุกเพิ่มเติมจากผู้ที่อาศัยอยู่เดิม และป้องกันการบุกรุกจากผู้บุกรุกใหม่ ทั้งนี้ การสำรวจผู้บุกรุกยังส่งผลให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาที่รวดเร็วและทันเหตุการณ์

1.3 การรังวัดที่ดินเพื่อออก นสล. และการรังวัดที่ดินเพื่อออกเอกสารสิทธิในที่ดินหรือเอกสารแสดงสิทธิทำกิน ควรใช้มาตราส่วน 1 : 4000 ในการรังวัด เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันกับแนวทางการปรับปรุงแผนที่แนวเขตที่ดินของรัฐแบบบูรณาการ มาตราส่วน 1 : 4000 (One Map) ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2558

1.4 การดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ ควรใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 คุ้มครองสิทธิของบุคคลและชุมชนในการอนุรักษ์ จัดการ บำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ และเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน เพื่อร่วมกันกำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกและการเข้ายึดครองพื้นที่ของ นายทุนหรือผู้มีอิทธิพลในพื้นที่

1.5 กรณีมีข้อโต้แย้งเรื่องแนวเขต หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาควรดำเนินการ พิสูจน์สิทธิในที่ดินของประชาชนในพื้นที่ซึ่งอ้างว่ามีสิทธิในที่ดินเหนือรัฐให้แล้วเสร็จก่อนที่จะดำเนินการ ตามมาตรการทางปกครองกับประชาชน โดยต้องเป็นการดำเนินการอย่างเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และควรมี

มาตรการผ่อนผันตามสมควรให้แก่ประชาชนผู้ใช้สิทธิโดยสุจริตในการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ ส่วนกรณีผู้แอบแฝงเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณะประโยชน์เพื่อหวังผลกำไร ควรดำเนินคดีตามกฎหมายให้ถึงที่สุด เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

1.6 ก่อนจะดำเนินคดีอาญาแก่ประชาชน เจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐควรพิจารณาการกระทำของประชาชนว่าเป็นการกระทำอันเป็นการละเมิดกฎหมายอย่างร้ายแรงหรือไม่ หรือเป็นการจงใจละเมิดกฎหมายหรือไม่ หากเป็นการกระทำอันไม่เป็นการละเมิดกฎหมายอย่างร้ายแรง ควรดำเนินกระบวนการทางปกครองก่อน เนื่องจากเจ้าหน้าที่และหน่วยงานภาครัฐควรพิจารณาการดำเนินมาตรการบังคับแก่ประชาชนอย่างรอบคอบเพื่อป้องกันการกระทำที่อาจก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิของประชาชน

1.7 ในกรณีที่ต้องมีการชดเชยเยียวยาความเสียหายให้แก่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ ควรดำเนินการด้วยความรวดเร็ว โดยคำนึงถึงหลักความเหมาะสมและเป็นธรรม

1.8 ในกรณีหน่วยงานราชการต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ประโยชน์ในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน จากการใช้เพื่อสาธารณประโยชน์อย่างหนึ่งไปเป็นอีกอย่างหนึ่ง ต้องดำเนินการตามระเบียบที่เกี่ยวข้องก่อนดำเนินการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์นั้น และควรให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าสมควรเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นหรือไม่

2. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่ง

2.1 คณะรัฐมนตรีควรพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม ข้อ 2 แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ 26 (พ.ศ. 2516) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ 45 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 และคณะรัฐมนตรีควรพิจารณามอบหมายให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในฐานะผู้กำกับดูแลกรมที่ดิน แก้ไขเพิ่มเติมข้อ 12 แห่งระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. 2517 โดยเพิ่มเติมสถานที่ปิดประกาศการออก นสล. อีกหนึ่งแห่งคือ ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน 1 ฉบับ และเห็นควรเพิ่มเติมขั้นตอนการประชุมประชาคมของประชาชนในพื้นที่ประกาศออก นสล. เพื่อให้การประกาศออก นสล. เป็นที่รับทราบโดยทั่วกันและยังเป็นการรับฟังความเห็นของประชาชนในพื้นที่ด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากข้อ 2 แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ 26 (พ.ศ. 2516) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวงฉบับที่ 45 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 และข้อ 12 แห่งระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. 2517 มีความเกี่ยวเนื่องและสอดคล้องกัน จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อให้การดำเนินการออก นสล. มีแนวทางปฏิบัติชัดเจนและไม่ขัดแย้งกัน

2.2 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยควรพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. 2543 ข้อ 9 โดยเพิ่มเติมกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการของสภาตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และปรับเป็นข้อความดังต่อไปนี้

“... เมื่อนายอำเภอร้องขอให้สภาตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนัดประชุมพิจารณาให้ความเห็นภายใน 30 วัน โดยให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา หน่วยงานของรัฐเข้ามามีส่วนร่วมกับสภาตำบลหรือสภาท้องถิ่นด้วย เสร็จแล้วส่งผลการประชุมให้นายอำเภอโดยเร็วเพื่อดำเนินการต่อไป”